

DICRANUM FUSCESCENS IN NEDERLAND

door A. Touw

Dicranum fuscescens werd voor ons land ontdekt door Wim Meijer tijdens een excursie van de Bryologische Werkgroep in 1950 (zie Buxbaumia 5 (1951) 52) en wel op de bovenkant van een overhangende eikestam in het Sprielderbos bij Garderen. Toen ik in februari 1958 voor het eerst een bezoek bracht aan dit bos, was ik er natuurlijk op gebrand, deze soort terug te vinden en ik nam alle Dicranums, die er vreemd uitzagen mee naar huis. Tussen dit materiaal bleek zich inderdaad een klein plukje van D. fuscescens te bevinden, gevonden op de voet van een eikje tussen Groot Spriel en het Solse Gat. Een maand later zochten Barkman en ik Ptilium crista-castrensis in een larixbos bij Spier en bij deze gelegenheid vond Barkman het eerste Drentse materiaal van Dicranum fuscescens. De volgende dag stroopte ik enkele boscomplexen in de nabijheid van deze plek af, wat opnieuw twee vondsten opleverde, één op larix en één op Amerikaanse eik. Op al deze plaatsen groeiden slechts kleine alleenstaande kussentjes, maar bij een bezoek aan het Speulderbos in oktober 1959 werd een eik gezien, die op de bovenzijde van een dikke tak een massavegetatie van Dicranum fuscescens droeg, terwijl ook de ruwe humus aan de stamvoet met deze soort was begroeid. Als sluitstuk van deze reeks valt een vondst te vermelden uit het Leuvenumse bos nabij Hulshorst. Hier groeiden schitterende exemplaren van Dicranum fuscescens op de stam van een berk in een smal strookje loofhout, dat geheel werd omgeven door den-nenaanplant.

In totaal zijn nu acht groeiplaatsen bekend, gelegen in drie bos-complexen op de Noord-Veluwe en in Drente, te weten:

Noord-Veluwe: Speulder- en Sprielderbos; Sprielderbos, W. Meijer, 30-4-1950; A. Touw 2896, 23-2-1958; Speulderbos, Vorstmeer, A. Touw 7787 en 7788, 16-10-1959.
Leuvenumse Bos, nabij Hulshorst, A. Touw 3349, 18-10-1959.

Drente: Staatsbossen Iheebroek bij Spier, J.J. Barkman
5571, 23-3-1958, A. Touw 3000 en 3028, 24-3-1958.

Dicranum fuscescens is een zeer variabele soort en aanvankelijk meenden Barkman en ik, dat de Drentse vondsten tot een andere vorm behoorden dan het Veluwe materiaal. Een nauwkeurige vergelijking van de Nederlandse planten met buitenlands materiaal van verschillende vormen en met de gegevens in de literatuur leerde echter, dat al ons materiaal behoort tot var. *fuscescens* fo. *falcifolium* (Braithw.) Moenk. Deze forma is vooral te herkennen aan de sikkelvormig naar één zijde gekromde bladeren. In de literatuur worden nog andere kenmerken genoemd, waarvan er een aantal mijns inziens niet bruikbaar zijn, daar zij ook bij andere vormen vaak zijn te vinden. Kenmerken, welke vrijwel steeds opgaan worden hieronder opgesomd:

fo. falcifolium

Bladrand tot $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ van de lengte (van de top af gerekend) sterk gezaagd.

Kleincellig, mamilleus deel van de lamina beslaat meer dan de helft van de bladlengte (meestal $\pm \frac{3}{4}$).

Achterzijde van het blad door grote mamillen opvallend ruw

fo. fuscescens

Rand meestal tot minder dan $\frac{1}{4}$ en zwakker gezaagd.

Kleincellig deel beslaat minder dan $\frac{3}{4}$ (meestal $\frac{1}{2}$) van de bladlengte.

Mamillen zwakker ontwikkeld.

In België komt *Dicranum fuscescens* vrijwel uitsluitend voor in de Ardennen en van de 13 vondsten behoren er slechts 2 tot fo. *falcifolium* (beide uit de Ardennen). De enige vindplaats buiten de Ardennen ligt in Noordoost-België bij Pepinster. Onze vindplaatsen sluiten het beste aan bij die in Noord-Duitsland. Ook hier is de soort zeldzaam. Koppe noemt in zijn artikel "Die Moose des Niedersächsischen Tieflandes" (Abh. naturw. Ver. Bremen 36 (1964) 329) 9 vindplaatsen, waarvan er 4 vlak bij elkaar liggen in de omgeving van Hamburg. Het

dichtst bij ons land liggen de groeiplaatsen in het Forst Mepen en in een "Urwald bei Bockhorn" (Kreis Jever). Helaas vermeldt hij niet, tot welke vorm dit materiaal behoort.

Summary:

Dicranum fuscescens has been found for the first time in the Netherlands in 1950. Afterwards, it has been collected 7 more times in 3 localities. All our specimens belong to *fo. falcifolium* (Braithw.) Moenk.